

Príležitostná štúdia NBS 2/2023

Výsledky štvrtej vlny Zisťovania o financiách a spotrebe domácností na Slovensku

Andrej Cupak, Judita Jurašeková Kucserová, Ján
Klaco, Anna Strachotová

© Národná banka Slovenska 2023
research@nbs.sk

Táto publikácia je dostupná na internetovej stránke NBS
<https://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-vyskumu>

Prezentované názory a výsledky v tejto štúdii sú názormi autora a nevyjadrujú
oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

Práca neprešla jazykovou úpravou.

Netechnické zhrnutie

Táto štúdia prezentuje hlavné výsledky zo štvrtej vlny Zisťovania o financiách a spotrebe domácností (HFCS). Zisťovanie sa uskutočnilo na Slovensku v roku 2021 ako súčasť harmonizovaného európskeho projektu národných centrálnych bánk v koordinácii s Európskou centrálnou bankou. Poskytuje štruktúrny prehľad informácií o aktívach, pasívach, príjmoch a spotrebe domácností, rozšírený o indikátory finančnej gramotnosti, ekonomických a finančných očakávaní, či vplyvu pandémie na zamestnanosť a finančnú situáciu domácností. HFCS sa uskutočňuje každé tri roky, avšak po predchádzajúcej vlne v 2017 sa kvôli pandémie posunulo o jeden rok neskôr.

Zo zisťovania vyplýva, že čisté bohatstvo typickej domácnosti sa medzi 2017 a 2021 zvýšilo takmer o 40 %, zo 70-tisíc na 97-tisíc eur. Tento nárast bol výrazný aj v reálnom vyjadrení (+25%) a najviac sa prejavil medzi mladými a domácnosťami s najnižším príjmom/bohatstvom. K zvýšeniu bohatstva v najväčšej miere prispel vysoký rast cien nehnuteľností, ktorý medzi 2017 a 2021 dosiahol takmer 40 %. Podiel domácností vlastniacich svoje hlavné bývanie ostal naďalej veľmi vysoký, na úrovni 90 %.

Vysoký dopyt po bývaní bol sprevádzaný rastom zadlženosti domácností. Kým v roku 2017 mala úver na bývanie približne každá piata domácnosť, v roku 2021 bola zaťažená úverom na bývanie už každá štvrtá, v prípade domácností do 44 rokov takmer každá druhá. Navyše, medzi rokmi 2017 a 2021 sa zvýšil aj objem nesplateného úveru na bývanie z 32-tisíc na 35-tisíc eur (mediánová hodnota). Zmenila sa aj štruktúra zadlženosti domácností. Držba iného dlhu ako úveru na bývanie za toto obdobie klesla z viac ako 21 % na menej ako 18 %. Na druhej strane, prísnejšie opatrenia v oblasti poskytovania úverov (tzv. borrower-based measures, BBM) prispeli k zmierneniu ukazovateľov dlhového zaťaženia, ako sú LTV a DSTI.

Majetková štruktúra slovenských domácností sa medzi príslušnými vlnami HFCS výrazne nezmenila. Domácnosti držali najmä reálne aktíva (89% celkových aktív), v rámci ktorých sa ich držba sústreďovala v hlavnom bývaní domácností (tvorili vyše 70 % celkových aktív). Ostatné reálne aktíva zahŕňali hodnotu ďalších nehnuteľností (iných ako vlastné bývanie), vozidlá a v menšej miere aktíva z podnikateľskej činnosti.

Štruktúra finančných aktív zostala aj v roku 2021 silne konzervatívna. Bankové vklady tvorili 76 % finančných aktív typickej domácnosti. Sotva 6 % slovenských domácností sa zúčastnilo na finančnom trhu a investovalo do iných finančných aktív, napr. do akcií, dlhopisov alebo podielových fondov.

Všeobecný vzostupný trend cien nehnuteľností urobil takmer každého bohatším a znížil celkovú nerovnosť. Nerovnosť bohatstva meraná indexom Gini klesla z 54 % v roku 2017 na 46 % v roku 2021. Hlavnými hnacími silami boli všeobecne vyššie ceny nehnuteľností spojené s rozšíreným vlastníctvom hlavného bývania. V roku 2021, na rozdiel od iných krajín vlastnili svoje hlavné bývanie všetky domácnosti s nižším bohatstvom okrem najnižšieho decilu rozdelenia podľa čistého bohatstva. Inými slovami, z menej bohatej polovice všetkých domácností vlastnilo bývanie až 80 %.

Finančná gramotnosť sa zlepšila len nepatrne. Od zavedenia tohto modulu do prieskumu v roku 2014 bolo pozorované pomalé, ale postupné zlepšovanie. Len malá časť domácností však

dokázala správne odpovedať na všetky štyri testové otázky položené v zisťovaní v roku 2021. Nízka úroveň finančnej gramotnosti je jednou z prekážok vstupu na trh s investičnými finančnými aktívami.

Hrubé ročné príjmy typickej domácnosti medzi rokmi 2017 a 2021 vzrástli o 31 % na 21-tisíc eur (+18 % reálne). Rast príjmov bol vyrovnaný naprieč socioekonomickými skupinami, výrazne vyšší rast dosiahli len mladé domácnosti, o 47 % na 23 tisíc eur ročne. Tým sa vyrovnal rozdiel medzi mediánom ich príjmov a mediánom príjmu ostatných skupín v produktívnom veku. Podiel domácností, ktoré boli v roku 2021 schopné sporiť, sa zvýšil o 8 percentuálnych bodov na 40 %, ťahané domácnosťami s úverom na bývanie, ktoré si tak čiastočne vytvorili bezpečnostné rezervy na potenciálne horšie obdobie vyšších nákladov splácania dlhu.

V HFCS 2021 sme zisťovali aj vplyv pandémie na zamestnanosť a na ekonomickú a finančnú situáciu domácností. Primárnym šokom, ktorému domácnosti počas krízy COVID-19 čelili, bolo zníženie príjmu popri zachovaní zamestnania. S týmto problémom sa stretla takmer tretina aktívnych domácností, najmä domácnosti živnostníkov, ale aj mladšie domácnosti, a domácnosti pracujúce v kontaktno intenzívnych službách a v priemyselnej výrobe. Na druhej strane, došlo k bezprecedentnému nárastu práce z domu, z menej ako 10 % zamestnancov pracujúcich pred pandemiou z domu pravidelne alebo občas na 32 % práce vykonávanej z domu počas pandémie.